

ESKİ TKP TARİHİNDEN İKİ ÇARPICI SAYFA

4 Şubat 2026

Yıldırım Koç

Eski TKP'yi efsaneleştiren çalışmalar var. Ancak eski TKP'nin tarihi, hem izlediği ideolojik ve siyasi çizgi, hem de çabalarıyla büyük bir başarısızlık öyküsüdür. Ne yazık ki, kör öldükten sonra onu badem gözlü yapanlar ve sunanlar çoktur. Bunları okuyarak, ölenin badem gözlü olduğuna inanan da az değildir.

Eski TKP, kurulduğu 10 Eylül 1920 tarihinden, 1973 yılındaki "atılım"a kadar, kitlelerin gözünde hiçbir şekilde ciddiye alınmayan, son derece zayıf ve attığı hemen hemen her adım devlet görevlileri tarafından dikkatle izlenen başarısız bir örgüttü.

Bunun en önemli nedenlerini şöyle özetlemek mümkündür:

Eski TKP, Sovyetler Birliği'ne bağlı ve bağımlıydı.

Sovyetler Birliği'nin istihbarat örgütü bazı eski TKP üyelerini kullandı.

Eski TKP'nin faaliyetlerinin finansmanında ana kaynak, Sovyetler Birliği idi.

Eski TKP, attığı her adımda, Türkiye'nin kontrolü altındaydı.

Bu yazıda, bu başlıklar altında yer alabilecek iki örnek vereceğim.

Birinci örnek, 1929 yılında Komünist Gençler Birliği'nin imzaladığı ve dağıttığı bir bildiri. Eski TKP kadrolarından ve 1929 tevkifatında tutuklanan ve hüküm giyen Manu Şarfman'ın 1933 yılı Ağustos ayı başında Moskova'da yazdığı, Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi Doğu Sekreterliği'ne gönderdiği "çok gizli" kayıtlı ve 13 Eylül 1933 tarihli raporda, bu bildiri şöyle anlatılıyordu: "Tecrübesizlik ve fraksiyonculuk orada o kadar ileriye gitmişti ki KGB (Komünist Gençler Birliği,YK) vilayet komitesi Marangoz Hilmi'nin yeni alfabeye ve yeni kadın haklarına karşı gerici çağrısını hiç düşünmeden imzalamış ve dağıtmış." (Akbulut, Erden (der.), 1929 TKP Davası, TÜSTAV Yay., İstanbul, 2005;205)

Dağıtılan ve saçmalıklarla dolu gerici bildiri metni, İzmir Ağır Ceza Mahkemesi'nin 16.7.1929 günü verdiği kararda yer almaktadır:

"Beyannamelerden birisinde 'Halk Fırkasının her gün yeni bir afyonla uyutulan ve zehirlenen yoksul bedbaht kardeşler' serlevhasıyla (başlığıyla,YK) başlayarak, Halk Fırkası afyonları her gün hayatta başka başka tecelli ederek, bazan Şapka İnkılâbı, kadınların çıplaklaşması, genç bakire kızların fuhşiyat (ahlaka ve namusa aykırı, zina,YK) evlerine sürüklenme inkılâbı, midelerin boşluğundan tevellüd edecek (ortaya çıkacak, doğacak,YK) şikâyetleri bertaraf etmek için Harf İnkılâpları, bunların hepsi zamanın ve muhitin icabı değil, birer fırka afyonlarıdır. Ferden ferden soyulması doğru olmayıp kolayca soyulmayı temin eden banka faizciliğinin küşatları (açılışları,YK). Türk gençliğinin çetin hayat mücadelesini unutturmak için futbol, spor ve danslarla afyonlanmasını da unutmamışlardır. Kapı kapı gezip karnı aç, sefil, bitkin bir surette akşama kadar fabrikaların ağır ve gayrisihhi muhitlerinde hayat mücadeleleriyle yıpranan, yoksul erkek ve kadınlarımızı istirahat zamanlarından ayırarak Gece Mektepleri ile meşgul etmek, bunlar hep Halk Fırkası'nın birer desisesidir. Yoksul Kardeşler! Nereye gidiyoruz? Memlekette asayiş yok, para yok, iş yok. Matbuat ölmüş, yahut vicdanı satın alınmış. Açlık, sefalet çok. En mütemeddin (medenileşmiş,YK) memleketimiz İzmir bir insan salhanesi (mezbahası,YK) hâlini almış. Hayatımızda emniyet yok. Çünkü, bir lokma ekmek bahasına acıdan bunalan zavallıya kurban olmak şüphesizdir. Bu acı hakikatler dururken, bu İnkılâplar neye yarar? Başvekâletin emrile yirmişer kuruşa tütün ve üzüm gibi çiftçinin hayatıle âlâkadar mahsulleri yağma ve gasp ediliyor. İtimad ettiğimiz Hükümet mi, yoksa tüccarların ortağı mı? Yoksul ve zavallı kardeşler! Biraz düşünelim. Hayvan bile tahammülün fevkindeki yüke isyan eder. Yoksul sınıf, gözümüzü açalım. Otuzbir Mayıs'ta faşist İtalyan Muahedesile (Antlaşmasıyla,YK), Türk halkı ve Türk Memleketi daha düne kadar Anadolu'yu zapt etmek peşinde bulunan faşist İtalyan mefkûresine (ülküsüne,YK) satılmıştır. Bugün Türkiye hâkimiyeti faşist hâkimiyetidir. İşçi ve çiftçi kardeşler! Kaybedilecek vakit kalmamıştır. Bir an evvel birleşelim. Üzerimizde dolaşan kara faşist belâsını görelim, önüne geçelim, kurtuluşumuzu temin edelim. Aksi takdirde cani, gaddar faşist sürülerine yem olacağımız günlerdir. Hak hiçbir zaman istenilmez, kuvvetle alınır. Yaşasın Türkiye Komünist Partisi ve mücahitleri." (Akbulut,2005;103-104)

Böylesine saçma ve gerici bir bildiriye yayımlayan bir örgütün ciddiye alınması mümkün mü?

Ele alacağım ikinci örnek, Şefik Hüsnü Deymer'in Sovyetler Birliği'nin 1945-1946 yıllarında Türkiye'den taleplerine ilişkindir. Sovyetler Birliği, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'den Kars ve

Ardahan'ı istedi ve ayrıca Boğazlar'da üs talebinde bulundu (Bu taleplere ilişkin belgeler için bkz. Yıldırım Koç, *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi, Osmanlı'dan 2020'ye*, Kaynak Yay., İstanbul 2021;346-349).

Bilal Şen, eski TKP'nin üyesiydi. 1945 İleri Gençler Birliği ve 1951-52 TKP tevkifatlarında hüküm giydi. 1957 yılında itibaren Bulgaristan'da TKP'nin Bizim Radyo'sunda çalıştı. 1965 yılında TKP'deki görevlerine son verildi. 1973 yılında TKP'nin "atılım" döneminde TKP'de yeniden görev aldı. 19 Aralık 2017 tarihinde Moskova'da hayata gözlerini yumdu.

Eski TKP tarihine ilişkin önemli belgeleri yayımlamış olan Bilal Şen, 30 Eylül 2000 tarihinde İstanbul'da kendisiyle yapılan sözlü tarih çalışmasında, 1946 yılında Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nde Şefik Hüsnü Deymer'le bu konudaki görüşmesini şöyle anlatmaktadır:

"Sovyetler Kars ve Ardahan'ı istedikleri zaman, biz Emekçi Partisindeydik; Emekçi Partisi kadrosu Kars ve Ardahan isteği haberi üzerine (benim bulunduğum Defterdar kolunda, şubesinde hemen hemen üyelerin çoğu biz istifa edeceğiz, eğer böyleyse bu iş diye) Parti içinde büyük bir dalgalanma oldu ve Nail Vahdeti hemen Parti örgütlerine koştu, arkasına Dr. Şefik Hüsnü'yü aldı. Dr. Şefik Hüsnü bütün gece İstanbul Parti örgütlerinde nutuklar verdi, açıklamalar yaptı, söyleşiler yaptı ve yatıştırdı Parti içindeki memnuniyetsizliği. Sovyetler'in Kars ve Ardahan'ı istediği haberinin yalan olduğunu, bunun bir Gürcü ve Ermeni profesörünün ortaya attığı bir makaleden kaynaklandığını söyledi. Dr Şefik Hüsnü ve Boğazlar ile ilgili sorunda orada Sovyetler haklıdır, 2. Dünya Harbi'nde yapılan kimi hatalar Sovyetler'i buna mecbur etmiştir, dedi. Bu konunun yeniden Montrö mukavelesi çerçevesinde görüşülmesinde yarar olduğunu savundu. Bu adamın anti-Sovyetikliğine hiç şahit olmadım." (TKP MK Dış Bürosu 1962 Konferansı, TÜSTAV Yay., İstanbul, 2002;155).

Şefik Hüsnü Deymer, Sovyetler'in toprak taleplerinin bulunmadığı söyledikten sonra, Boğazlar'da üs talebini haklı bulmaktadır. Bu anlayış, Sovyet mandacılığıdır.

Bilal Şen, 2000 yılında yayımlanan "Sovyet Kaynaklarında Boğazlar ve Stalin" başlıklı makalesinde Sovyetler Birliği'nin Boğazlar'da üs talebini anlatmaktadır.

Bilal Şen, ayrıca, "Arhiv Vneşhey Plitiki Rossiyskoy Federatsii, Çernomorstie Prolive, Sbornik Dokumentov, 1917-1946, M., 1947, c.160" kaynağına dayanarak, Türk büyükelçisi Selim Sarper'le ilgili şöyle yazmaktadır: "Molotov'un İngiliz temsilcisine verdiği 20 Temmuz 1945 tarihli cevabî notaya göre, bu görüşmede Türk temsilcisine 'benzer bir anlaşma, ancak Boğazlar sorunundan başka, 1921 yılında Sovyetler Birliği'nden gasp edilip Türkiye'ye katılan topraklar sorununun çözümü koşulu ile düşünülebilir' demiştir."

Bilal Şen, "Novoy Mir, no.5, 1991, s.198" kaynağına dayanarak da şunları yazmaktadır:

"Karşılıklı nota alışverişlerine son verilince taraflar, Boğazlar Konferansı toplama düşüncesini bir tarafa bırakmışlardır. Bundan sonra Stalin diplomatik arenadaki çabalarını başka alana aktarmıştır. Bunun bir örneği, (...) Boğazlar bölgesinde askersel üs ve Ermeni ve Gürcü topraklarının geri verilmesi istekleriyle Sovyet, Ermeni ve Gürcü hareketini organize etmesi'dir." (Bilal Şen, "Sovyet Kaynaklarında Boğazlar ve Stalin," Tarih ve Toplum, Aralık 2000;13-18.)

Bu iki örnek bile, eski TKP'nin 1920-1973 döneminde halktan niçin bir destek göremediğini açıklayabilir. Bunlar gibi daha o kadar çok örnek var ki.